

дріха Гельдерліна», у якій стверджується продуктивність для поезії «моделі процесуальності», запозиченої з музики.

Далі у монографії йде «ІНТЕРЛЮДІЯ 1», і цілком закономірно, що її заповнює есей «До проблеми розуміння музики», авторство якого належить «людині від музики» – Мирону Юсиповичу, заслуженому артисту України, диригенту Львівського академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької. Власне музикознавчий погляд на проблему поєднується тут із виразним суб'єктивно-емоційним досвідом «життя в музиці».

Наступний блок монографії – «ПОЛІФОНІЗАЦІЯ музико-літературної фактури в модернізмі» – складають студії, присвячені різноманітним аспектам музикалізації літературного тексту в першій половині ХХ століття: поетиці звуку, функціональності музичних цитат, ремінісценцій та алюзій, візуалізації музики, зображально-виражальним засобам ствердження музики як універсальної мови тощо. Усі вміщені у цьому розділі тексти позначені високим рівнем аналітики й узагальнень, однак, дозволимо собі виділити статтю Ольги Бандровської «Поетика звуку в романі Джеймса Джойса Фіннеганові помини». У ній наочно продемонстровано, що для цього видатного модерніста трансляція звуку в смисл означала пошук найповнішого втілення цілісності людини в усіх її аспектах – тілесності, духовності, міжособистісних стосунках, у досягненнях і втратах цивілізаційного розвитку.

Другу і третю частину монографії з'єднує «ІНТЕРЛЮДІЯ 2». Безперечно вдалими слід визнати редакторське рішення розмістити у цій частині тексти, що не мають виразно академічного спрямування, але транслюють індивідуальний досвід сприйняття й осмислення музики у формі імпровізаційно-імпресіоністичних есеїв.

Логічним продовженням вивчення естетико-історичної наступності у розвитку стосунків літератури і музики є третій розділ монографії – «ІМПРОВІЗАЦІЙНА ФАКТУРА музики в літературі постмодернізму». Згідно з назвою цієї частини дослідження, автори статей намагаються осягнути постмодерністський досвід продукування тексту, що тяжіє до музики. Серед найбільш значимих проблем – влада музики й амбівалентність музикалізації в сучасному романі (С. Маценка), структуротворчі функції музичних імплікацій (Н. Жлуктенко), гендерні аспекти звукографізму (Р. Жаркова), музичний екфразис як засіб поглиблення символізації тексту (Я. Юхимук) та ін.

Завершує монографію «ПОСТЛЮДІЯ» – есей Данила Ільницького про творчість видатної американської джазової та блюзової виконавиці, композитора та аранжувальника Нори Джонс. Й у цьому теж є своя логіка та втілення редакторського задуму – аби книжка вступала у діалог із читачем у різних рецептивних реєстрах, від високого академізму до живого емоційного відгуку.

Отже, монографія «Музична фактура літературного тексту : інтермедіальні студії» є ґрунтовним, новаторським науковим дослідженням, що відзначається високим теоретико-методологічним рівнем, має вагомий науково-практичний значення й водночас несе в собі потужний духовно-емоційний заряд. Оприлюднена як наукове видання, ця праця, безперечно, буде цікавою і корисною для літературознавців, культурологів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю та всіх, хто цікавиться проблемами взаємодії літератури та музики.

*Рецензент – О. В. Кеба,
доктор філологічних наук, професор*

СЕМАНТИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ КООРДИНАТИ ОЗНАКОВИХ СЛІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ*

У сучасних лінгвістичних дослідженнях в україністиці спостерігається посилення уваги до традиційних проблем граматики. На основі урахування теоретичних набутків зарубіжного й українського мовознавства відбувається осмислення їх на нових засадах і підходах. До складних «вічних» проблем граматики належить, зокрема, кваліфікація частин мови, які своєю узагальнюють і класифікують результати пізнавальної діяльності людини і представляють їх у мовній картині світу.

Від найдавніших часів увагу логіків, філософів, психологів і лінгвістів привертало питання лексико-граматичної специфіки слів, робилися спроби класифікації за формальними показниками та лексичним значенням, роллю в реченні. У наш час в основу класифікації покладено чотири критерії: частиномовне значення, граматичні значення і форми вираження, функція в реченні, особливості словотворення. Однак і дотепер наявна значна розбіжність у поглядах на

* Рецензія на монографію Н. М. Мединської «Ознакові слова в українській мові: семантична та граматична диференціація» (Рівне : Видавець О. Зень, 2018. – 420 с.).

статус тієї чи тієї частини мови, виділяють різну кількість їх. Зокрема автори граматики української мови (І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська 2004, А. П. Загнітко 2011, П. П. Грищенко 1994, М. Я. Плющ 2010; Граматика 2017 та ін.) неоднозначно трактують числівник, займенник, прислівник та дієприкметник і дієприслівник. Тому актуальними нині є завдання дослідження об'єктивізації в їхньому змісті категорійної семантики на опозиції: предметність (річ) – ознака.

Монографічна праця Наталії Миколаївни Мединської присвячена дослідженню ознакових слів в українській мові, з'ясуванню семантичної та граматичної диференціації частин мови на основі пізнання їхньої ознакової таксономії. Дослідниця поставила низку завдань, спрямованих на вивчення семантичної диференціації ознакових слів, тісно пов'язаних із диференціацією граматичною, на з'ясування первинних і вторинних функцій у семантико-синтаксичній і формально-синтаксичній структурі речення та ін.

Об'єктом дослідження є ознакові слова: дієслова, прикметники, займенникові прикметники, синтетичні й аналітичні форми дієприкметників, числівники, прислівники та предикатні іменники.

Структура рецензованої праці логічно вмотивована різними аспектами представлення категорійної семантики ознаки у лексично повнозначних класах ознакових слів: у дієслова як носія динамічної ознаки (розділ 2-ий); у класах прикметників, дієприкметників, числівників та співвідносних із ними займенникових слів як виразників статичної ознаки предметів (розділ 3-ій) та прислівників як виразників статичної ознаки дієслова-предиката і предикатів стану (розділ 4-ий).

У рецензованій монографії розглянуто широкий і складний комплекс проблем семантичної диференціації ознакових слів, якому передувало опрацювання лінгвістичних праць теоретико-методологічного спрямування та визначальних за представленням наукових поглядів, ідей із досліджуваної проблеми: трактування поняття ознаки у логіко-філософських та лінгвістичних концепціях, у семасіологічному аспекті, ономасіологічному, семантико-синтаксичному та ін. Важливим завданням щодо характеристики класів ознакових слів є з'ясування сутності динамічної і статичної ознаки, йому присвячено §1.5 (с. 42–46). За визначенням автора, динамічна ознака представлена в часі: відношенням мовця до моменту мовлення або до виконання іншої дії, морфологічними формами слова, об'єднаними спільними граматичними значеннями, що репрезентують зміст і функції його категорій (с. 43–44), а отже, «частиномовна належність слова не є основним критерієм віднесення його предметного чи ознакового класу. Як зазначає дослідниця, важливим критерієм розрізнення є функція слова» (с. 45). Це положення співмірне з положенням Г. О. Золотової про те, що в поняттях «значення – функція – форма» центральним є функція.

У дослідженні Н. М. Мединської наголошено на взаємозв'язку мови й позамовної дійсності, а в мові – на взаємодії лексики і граматики. Функційний ярус синтаксичної семантики будується на фундаментальних граматичних категоріях та граматичних способах використання морфологічних форм лексично повнозначних слів, на використанні службових слів, зумовлених особливостями граматичного ладу конкретної мови (с. 48). Відповідно дослідниця аналізує кожен клас ознакових слів за категорійним значенням ознаковості і за функційною своєрідністю.

У частиномовній системі ознакових слів Наталія Миколаївна виділяє дієслово як виразника динамічної ознаки, що заявлено і в низці досліджень, присвячених вивченню його семантики (В. М. Русанівського, І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, Т. Є. Масицької, А. П. Загнітка, М. І. Степаненка, Н. Л. Іваницької, С. О. Соколової, О. І. Леути та ін.), але розглядає ширше – у кількох аспектах, наголошуючи на взаємодії лексичної і граматичної (морфологічної, синтаксичної, словотвірної) семантики та з погляду експлікації прагмакомунікативних смислів у реченні-висловленні.

Наукова новизна дослідження Наталії Миколаївни Мединської полягає в тому, що в ньому вперше в українському мовознавстві здійснено комплексний аналіз частиномовних класів і підкласів ознакових слів, з'ясовано їхню семантичну і граматичну природу та відмінності вияву категорійної семантики ознаковості у парадигматиці і синтагматиці як первинних засобів реалізації у семантико-синтаксичній і формально-синтаксичній структурі речень сучасної української літературної мови.

Дослідниця розвиває положення про тісний зв'язок, точніше взаємодію і співвіднесеність дієслівної парадигми з відмінковою парадигмою іменника (Плющ 1986; Вихованець 1987, 1992, Загнітко 1992) і називає визначальні риси дієслова як виразника динамічної ознаки: актуалізаційні властивості його пов'язані з особливостями суб'єктної парадигми речення, здатність координувати граматичні форми іменника (на відміну від інших ознакових слів, які передають статичну ознаку) та утворювати предикативний центр речення відповідних пропозицій (с. 64).

Динамічна ознака зумовлює тісний зв'язок категорій дієслова в плані об'єктивізації й експлі-

кації граматичних значень та з поняттєвими категоріями аспектуальності, персональності, означеності і неозначеності, безособовості, модальності. Ці зв'язки схарактеризовано на прикладах різнотипних моделей речень. Важливим добробком дослідниці вважаємо аналіз валентності дієслова як іманентної семантико-синтаксичної ознаки його. Описано валентний потенціал дієслів у структурі двоскладних і односкладних речень та реалізацію категорії ознаки на рівні пропозицій, семантико-синтаксичної структури, пов'язуючи з характеристикою типів дієслівного предиката (§ 2.12–2.14). Валентні реалізації схарактеризовано також і в структурі речень, у яких позицію предикатної синтаксеми займають прикметники, дієприкметники, займенникові прикметники, прислівники, абстрактні іменники (§ 3.4; 3.6; 4.2.1.2; 4.2.2.2; 4.2.1.3; 4.4).

Грунтовно описано в монографічній праці частиномовну експлікацію статичної ознаки. Критичний огляд літератури з проблеми семантичної структури прикметника, зокрема щодо з'ясування суті категорії якості, принципів пояснення історії розвитку категорійної семантики в іменнику і прикметнику, подано коректно, акцентується на власних положеннях про семантичну диференціацію прикметникової ознаки в сучасній українській літературній мові як функційно-граматичної в структурі речення. На думку Н. М. Мединської, ознака прикметника абстрактна. Периферійність прикметників як ознакових слів вбачає у різних площинах: в особливостях їхніх морфологічних категорій, пов'язаних із граматичними категоріями іменника, у тому що вони виконують у структурі речення функцію другорядного члена – означення – статична ознака їх має вияв тільки в присубстантивній позиції, пов'язуючись з іменником, вони узгоджують свою форму з ним у роді, числі і відмінку (с. 228–230). Докладно проаналізовано функцію вторинну в структурі речення – предикативну (присудкову).

У дослідженні чітко схарактеризовано атрибутивну і предикативну функції займенникових прикметників. Але зауважимо, що повнішою була б характеристика, побудована на опозиції: займенникові іменники (особові, особово-вказівні) – займенникові прикметники, оскільки займенникові слова своєрідно функціонують у двоскладних та односкладних реченнях, наділені через дієслівну зв'язку сепою предикативної ознаки.

Грунтовну інтерпретацію в монографії мають прислівники, які визначено як найпериферійніший частиномовний клас ознакових слів. Значення статичної ознаки прислівників, на відміну від інших ознакових слів (прикметників, займенникових прикметників, дієприкметників) як ознаки стану, автор трактує синтаксично, наголосивши, що «обов'язковою синтаксичною характеристикою прислівникових лексем є виконання ними предикативного або атрибутивного визначника – компонента речення, який забезпечує єдність прислівників як частиномовного класу слів» (с. 342).

У IV розділі монографії з'ясовано лексичну семантику прислівників, особливості морфологічної і формально-синтаксичної сфери, синтаксичні первинні і вторинні функції. Цікава інтерпретація прислівників у позиції складеного головного члена односкладного речення зі значенням зовнішнього стану, внутрішнього стану, прислівникового компаративного та суперлативного складеного присудка двоскладного речення та ін. Стосовно лексичної семантики прислівника критично прокоментовано різні суперечливі погляди мовознавців. Автор приймає погляди О. О. Шахматова, за словами якого прислівник може бути визначений як абстрактна назва ознаки та відношення в їхньому поєднанні з іншими ознаками. Проте в характеристиці функційного діапазону слів цього класу основну увагу зосереджує на предикативній функції якісних, модальних та безособово-предикативних слів. Меншою мірою з'ясовано об'єктивацію і реалізацію категорійної семантики ознаковості в обставинних прислівниках, яка може бути зумовлена семантичною валентністю дієслова, конкретною ситуацією, як це подано в монографії М. І. Степаненка на рівні структурної організації речення. Це зауваження можна розглядати як побажання Наталії Миколаївни у майбутніх розвідках глибше розкрити первинну функцію прислівника як вираження статичної ознаки іншої – дієслівної динамічної ознаки. Загалом же аналіз прислівникових ознакових слів у рецензованій праці глибокий за змістом і новизною наукових положень.

Комплексний аналіз ознакових слів дозволив авторів запропонувати семантичну і граматичну типологію ознакових слів української літературної мови, яка сприятиме уточненню їхнього статусу в системі частин мови. Запропонована дослідницею статусна типологія ознакових класів слів обґрунтована, переконлива, збагачує теорію граматики, зокрема з погляду осмислення об'єктивного і суб'єктивного у формуванні мовної картини світу етносом.

Науковий добробок Наталії Миколаївни Мединської – це вагоме самостійне теоретичне дослідження, що заслуговує цілковитого схвалення, воно доповнює напрацювання українських лінгвістів кінця XX – початку XXI ст. новими ідеями у потрактуванні «вічної» проблеми частиномовної класифікації слів.

*Рецензент – В. М. Ожоган,
доктор філологічних наук, професор*